

P r i k a z i i o s v r t i

PRIKAZ KNJIGE

Mirjana SANADER, *Ranokršćanska arheologija. Od početaka do konstantinskog obrata*, Školska knjiga, Zagreb, 2016., 181 str.

Knjiga *Ranokršćanska arheologija. Od početaka do konstantinskog obrata* sveučilišni je udžbenik autorice Mirjane Sanader, redovite profesorice na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, voditeljice Katedre za antičku provincijalnu i ranokršćansku arheologiju. Ta je katedra utemeljena još 1958. godine, zato što su arheološka iskopavanja do tog vremena iznjedrila najrazličitije pokretne i nepokretne nalaze ranokršćanskih spomenika ne samo u Maloj Aziji ili u sjevernoj Africi nego i na zapadu nekadašnjeg Rimskog Carstva - pa tako i senzacionalne nalaze u Hrvatskoj, odnosno u Saloni već krajem 19. st. - koja su ukazala na potrebu da se u njihovoj analizi krene dalje od interpretativne tradicije. Do danas se broj nalaza silno povećao u svijetu, ali i u Hrvatskoj i susjednim zemljama, na području rimskih provincija Panonije i Dalmacije. Stoga je postalo prijeko potrebno napraviti sažeti udžbenik koji bi studente uputio u tu arheološku znanost. Posljednjih desetljeća do novih se saznanja o određenim pitanjima iz ranokršćanskog razdoblja pokušava doći i uz pomoć antropoloških i socioloških metoda istraživanja. Sve te spoznaje na prikladan je način, a sukladno suvremenim nastavnim metodologijama, i u okviru određenog broja nastavnih sati, trebalo prikazati studentima arheologije.

Iz sadržaja na početku knjige razvidno je kako autorica koncipira svoj udžbenik: u šest velikih dijelova koji su podijeljeni na manja poglavlja. Posebno valja naglasiti da uz glavni tijek pripovijedanja autorica dodaje i trideset pet posebnih komentara. Oni su izuzeti da se ne bi narušio tijek teksta, a da bi se pri tom istaknula tumačenja važnih pojmova, biografije osoba koje se spominju u tekstu, povijesnih događaja i tehničkih termina.

Prvi dio (I. Domovina kršćanstva) daje kratak pregled povijesti Judeje koja se tiče ove teme i uvjeta u kojima je Isus Krist rođen,

propovijedao, razapet i kako su njegova učenja prenošena dalje. Drugi dio (II. Rano kršćanstvo i arheologija) na sažet način definira što podrazumijeva ranokršćanska arheologija, tko su velikani koji su je obilježili i koji su okviri u kojima će se cijeli tekst kretati.

Treći dio (III. Konstituiranje kršćanstva) veći je tekst podijeljen na 13 manjih poglavlja, gdje se obrađuju najvažnije teme početaka kršćanskog učenja, koje su još uvijek prilično nepoznate i kojima se suvremena znanost još intenzivno bavi, budući da se novi nalazi, poglavito rukopisi, još pronalaze. Tu su naglašene i neke teme koje tek u najnovije doba ulaze u prvi plan i koje pokazuju kako ova knjiga prati sva najnovija dostignuća ranokršćanske arheologije i kršćanske povijesti u svijetu; tu posebno moramo naglasiti poglavlja 5. *Uloga žena u ranoj Crkvi* ili 7. *Robovlasništvo i rana Crkva*. Također se naglašava da o temi kulta mučenika (11. *Kult mučenika*) nije ni približno sve rečeno, a pogotovo ne o kultu mučenika na tlu Hrvatske (12. *Ranokršćanski mučenici s područja Hrvatske*).

Četvrti dio (IV. Kršćanska arheologija predkonstantinskog doba) središnji je dio ove knjige i u njemu se nalazi sve ono što bi student arheologije, povijesti, teologije, sociologije religije i ostalih društvenih znanosti trebao znati o materijalnim dokazima za početke kršćanstva. Posebno se obrađuju simboli, arhitektura, slikarstvo, plastika i njezina najvažnija podvrsta sarkofazi. Svi su temeljito obrađeni i uvijek s usporedbom nalaza iz svijeta s onima iz Hrvatske. Naročita je pak pažnja posvećena umjetničkim i simboličkim dosezima rimskih katakomba koje ostaju stožer proučavanja ranokršćanskog slikarstva i simbolike. S druge strane, u Hrvatskoj se možemo pohvaliti nalazima nekih od najljepših i najvažnijih ranokršćanskih sarkofaga, koji su detaljno obrađeni.

Epilog (V. Epilog) je zaključak cijelog teksta i nakon njega slijedi dio koji je od posebne važnosti za svaku znanstvenu publikaciju: tehnički aparat, gdje se nalaze popisi kratica, popisi izvora, golemi popis literature s 269 bibliografskih jedinica, pa popis internetskih adresa i na kraju popis ilustracija i njihovih izvora. Važno je naglasiti da knjiga ima 143 ilustracije (slike, karte i tlocrti) jer je danas nezamislivo tiskati knjigu s područja arheologije, a da nije obilato ilustrirana, ne samo zbog izgleda nego i zato što studenti uče i izgled materijala, njegov stil i tipologiju te moraju moći vizualno shvatiti sve aspekte arheologije.

U Hrvatskoj je objavljeno obilje znanstvene literature o ranokršćanskoj arheologiji, najviše rezultati novih istraživanja, kao i neke teorijske rasprave, no do danas nije napravljen niti jedan sažet udžbenik koji bi studente, a i svakog zainteresiranog čitatelja, uputio

u osnove te znanosti i gdje bi na jednome mjestu bile skupljene sve teme koje su bitne za kretanje u ranokršćanskoj arheologiji i povijesti. Opsežan popis relevantne znanstvene literature na kraju omogućuje svakome, tko pronade vlastiti interes za neke teme, izvore za dalje čitanje i proučavanje na visokoj znanstvenoj razini. Dobro izabrana literatura veliko je blago svake knjige pa i ove jer moramo posebno naglasiti da nema važnijeg djela tiskanog u svijetu i kod nas o toj temi koje ovdje nije navedeno i citirano.

Posebno moramo istaknuti stil i jezik kojim je knjiga pisana. Jezik je jednostavan i vrlo precizan, tekst je pisan tečno i lako se čita, što je veoma važno za knjigu koja predstavlja udžbenik za studente. Udžbenici moraju biti pisani precizno, jednostavnim i lijepim stilom, da bi se iz njih moglo lako učiti, a to je, po mom mišljenju, jedna od bitnih kvaliteta ove knjige.

Nakon svega što je izneseno zaključno recimo da je riječ o izuzetno dobro napravljenom knjizi, s pregledom povijesti ove znanosti i najnovijim idejama koje su danas u svijetu u prvom planu. Kao takva, knjiga *Ranokršćanska arheologija. Od početaka do konstantinskog obrata*, odličan je udžbenik za studente društvenih znanosti svih profila, ali i zanimljivo štivo za svakog koga zanimaju počeci kršćanstva.

Marina Milićević Bradač